

הארץ | דעות

אם ישראל תאבת חיים, ולא מוות, היא חייבת להחליף דיסקט ביחסה לפלסטינים

יונתן מנדל 02 בנובמבר 2023 התראות במייל

כמעט ארבעה מיליארד שקלים השקיעה ישראל בפרויקט המכשול התת־קרקעי שמקיף את רצועת עזה מכרם שלום בדרום ועד אזור זיקים בצפון. שלוש שנים וחצי השקיעה המדינה בבניית אחד המיזמים ההנדסיים הגדולים בהיסטוריה שלה, שלצורך השלמתו הוקמו שישה מפעלי בטון לאורך הגבול. יותר משני מיליון קוב בטון נשפכו לעומק של עשרות מטרים בבטן האדמה, עד מי התהום, בכמות שלפי משרד הביטחון היתה מספיקה "לסלילת כביש מישראל לבולגריה".

בניית המכשול התת־קרקעי החלה בסוף 2017 לסיכול מנהרות התקיפה של חמאס. ביולי 2014 השתמש חמאס במנהרת תקיפה באזור קיבוץ סופה. לפי המסר של הצבא לתקשורת אז, "אילולא עבודת התצפית היינו מתעוררים למסע הרג בקיבוץ, ואין ספק שהיו מנסים גם לבצע חטיפות". הבחירה של חמאס במנהרות היתה קשורה לכך שישראל הצליחה למנוע כל כניסה ויציאה מהרצועה על ידי שתי גדרות: "הוברס א" שהוקמה אחרי הסכמי אוסלו ו"הוברס ב" שהוקמה אחרי ההתנתקות — ועוד חומה בגובה שישה מטרים, שהושלמה יחד עם המכשול התת־קרקעי ב-2021.

באמצעים אלו שולבו מערכות מתקדמות דוגמת "רואה יורה", המצוידת במצלמה ובמקלע ומאפשרת לירות מרחוק בלחיצת כפתור. בנוסף, ב-2019 השלימה ישראל את הקמת המכשול הימי באזור צפון הרצועה. הפרויקט הזה, שנועד לסכל חדירה מהים, כלל שלוש שכבות — שכבה תתי־ימית, שכבה נוספת שעשויה מאבן שריון ושכבה שלישית של גדר תיל.

המכשולים שישראל הציבה סביב רצועת עזה — בקרקע, מתחת לקרקע ובים — נלוו למעטפות המגן שהיא הקימה כנגד איומים שהגיעו מעזה דרך האוויר. המפורסמת שבהן היא מערכת "כיפת ברזל". ישראל השקיעה כשני מיליארד

שקלים בפיתוח וייצור של המערכת, ועלות כל ירוט מוערכת ב-300 אלף שקלים.

המערכת, שלא היתה קיימת בחורף 2008 בזמן מבצע "עופרת יצוקה", היתה פעילה מאוד בשלל עימותים מאז, בין היתר בסתיו 2012 ("עמוד ענן"), בקיץ 2014 ("צוק איתן"), באביב 2019 ("גן סגור"), בסתיו 2019 ("חגורה שחורה"), באביב 2021 ("שומר חומות"), בקיץ 2022 ("עלות השחר"), באביב 2023 ("מגן וחץ") ובמתקפה הנוכחית ("חרבות ברזל"). איום אווירי נוסף שישראל מצאה לו פתרון הוא בלוני התבערה שהופרחו מרצועת עזה. בפברואר 2020 נכנסה לשימוש מערכת "להב אור", שלפי משטרת ישראל היא הראשונה מסוגה בעולם שיכולה לזהות בלון במעופו, להינעל עליו ולפגוע בו בקרן לייזר.

ישראל הצליחה, לפחות עד 7 באוקטובר 2023, למגן את עצמה מפני רצועת עזה. היא המשיכה ועשתה עוד מאותו הדבר, שוב ושוב. היא זיהתה איום מהים, והקימה מכשול. זיהתה איום מהיבשה, והקימה מכשול. זיהתה איום מהאוויר, והקימה מכשול. זיהתה איום מתחת לאדמה, והקימה מכשול. מתוך אותו היגיון היא גם הטילה מצור, שנמשך כבר 16 שנה, על כ-2.5 מיליון פלסטינים ברצועה.

במסגרת המצור ספינות לא הפליגו לעזה או ממנה, וטיסות לא נכנסו ויצאו. היציאות דרך היבשה הצטמצמו למקרים הומניטריים, לסוחרים ולכמה אלפי פועלים בני מזל, קבוצות שסך ההיתרים שלהן הוא בערך אחוז אחד מכלל האוכלוסייה בעזה.

ב-16 שנות המצור ישראל יצאה למבצע צבאי, ועוד אחד, ועוד אחד, ועוד אחד. היא נקטה מדיניות של חיסולים, חשבה אילו מוצרים מותר ואסור להכניס לרצועה כדי שלא תרעב, וגלגלה עיניים בכל פעם שמישהו קרא לרצועה "כלא פתוח" (כמו דיוויד קמרון, כשהיה ראש ממשלת בריטניה), או טען כי "חיהם של הילדים בעזה הם גיהנום עלי אדמות" (מזכ"ל האו"ם, אנטוניו גוטרש), או העריך כי "בתוך כמה שנים תיהפך עזה לבלתי ראויה למחיה" (דו"ח האו"ם לשטחים הפלסטיניים לשנת 2017).

ואולם, אם כדי להעניש את שלטון חמאס או מתוך רצון להמשיך את מדיניות

הבידול בין עזה לגדה המערבית, לשמר את הפיצול בין חמאס לפתח ואת הקיפאון המדיני מול הפלסטינים — ישראל מעולם לא היתה מוכנה לחשב מסלול מחדש בנוגע לאסטרטגיה שלה מול הרצועה.

העיוורון הגדול שהביא לאסון של 7 באוקטובר, לפיכך, לא היה נעוץ באופן שבו התייחס בנימין נתניהו להתרעה נקודתית שהגיעה ממצרים או ממערכת הביטחון. העיוורון הגדול היה ההיאחזות בקונספציה; הצורך לשמור, שנה אחר שנה, על סטטוס־קוו של "שקט יחסי" שברירי ושקרי, תמיד על סף אסון, מתוך אמונה שיהיה בסדר, שמערכות היירוט, המכשולים והלייזרים יעשו את העבודה, בעוד שלצד ישראל מתקיימת מכלאה אנושית שהולכת ומידרדרת. מי שהותיר את תושבי העוטף עם תקוות שווא שחיהם יישמרו בזכות מיליוני קוב של בטון תת־קרקעי, שיקר להם. הסיכוי היחיד של הישראלים היקרים האלו היה לוודא שגם בעזה יהיה בשביל מה לחיות.

אבל ישראל המשיכה את המצור על עזה, גם משום שרצתה בהפרדה בין עזה לגדה, וגם משום שלא באמת ידעה מה לעשות עם חמאס. ישראל העדיפה את חמאס על פני חלופות אחרות, ובו בזמן הפגינה קשיחות כדי לא להיראות חלשה מול התנועה והעדיפה לא לחזק אותה באופן ישיר. כך היה בכל הנוגע לאפשרויות של שיחות, הודנה או חילופי שבויים שלא במסגרת עסקת גלעד שליט.

בה בעת יחסה של ישראל לרשות הפלסטינית היה דומה. ישראל לא רצתה להיראות חלשה מול פתח או לחזק את הרשות באופן ישיר. התנגדות למו"מ עם הפלסטינים היתה הבון־טון של כל ממשלות ישראל האחרונות, והיא הביאה להקצנה פוליטית ולייאוש טוטלי, גם בגדה וגם ברצועת עזה.

התחושה של הפלסטינים היתה (ונותרה) שלא סופרים אותם; שישראל עושה מה שהיא רוצה, גם במקומות הקדושים בירושלים; שהיא מספחת דה־פקטו חלקים נרחבים בגדה ומרכיבה ממשלה עם שרים גזענים, שונאי ערבים ושוחרי מחיקת כפרים. בתוך עשור וחצי הוקמו עמותות רבות לעידוד עליית יהודים למתחם הר הבית ומסגד אל־אקצא, כמו "בידינו", "נשים למען המקדש", "נאמני הר הבית", "חוזרים להר", "מנהלת הר הבית" (רשימה חלקית). נרשם זינוק

במספר היהודים שעלו בכל שנה למתחם — מ-5,000 לכמעט 50 אלף.

הפלסטינים, הן בגדה והן בעזה, ראו איך הסוגיה הפלסטינית — כולל כל נושאי הליבה (ירושלים, התנחלויות, ביטחון, מדינה, פליטים) הולכת ומתפוגגת בדעת הקהל העולמית, ואיך ישראל מצליחה לקבוע עובדות בשטח בניגוד מוחלט לאינטרס הלאומי הפלסטיני.

גם מהעולם הערבי הפלסטינים קיבלו כתף קרה, מה שבוודאות תרם לתחושת הבידוד והביא להקצנה. מנהיגי מרוקו, בחריין ואיחוד האמירויות — שרוב אוכלוסייתן מזדהה עם הפלסטינים — חתמו על הסכמי נורמליזציה עם ישראל בתיווכו של נשיא אמריקאי שביקש להרוג בקדנציה שלו את הסוגיה הפלסטינית. הן חתמו על ההסכם בתיווכו של דונלד טראמפ, שהעביר את שגרירות ארצות הברית לירושלים, סגר את הנציגות הפלסטינית בווינגטון והציע את "עסקת המאה", שהיתה לא פחות מבדיחה פוליטית על חשבון הפלסטינים. באחרונה הפלסטינים חשו את האדמה רועדת מתחת לרגליהם כשסעודיה — שומרת המקומות הקדושים ומנהיגה אזורית — הודיעה כי "בכל יום שעובר אנו מתקרבים לנורמליזציה עם ישראל" (20 בספטמבר 2023, שבועיים לפני מאורעות השבת השחורה).

לחמאס, כפי שציין בין היתר אדם שץ במאמר בכתב עת בריטי (LRB), היו כנראה כמה מניעים ליציאה למתקפה הרצחנית נגד אזרחים ישראלים ונגד מטרות צבאיות ב-7 באוקטובר. בין היתר הרצון להשיב לתודעה העולמית את המצור על עזה, לסכל את הנורמליזציה הישראלית-סעודית, לצבור פופולריות למאבק הפלסטיני, לאתגר את שלטונו המעורער של יו"ר הרשות מחמוד עבאס, לגרור את ישראל אל תוך עזה ולנסות להכניע אותה מורלית, לקדם שחרור אסירים פלסטינים (במיוחד לאחר שנכשלו מאמצי התנועה לשחרור אסירים פלסטינים תמורת מספר מצומצם של שבויים ונעדרים ישראלים שהיו בידה).

הם ביקשו לעורר מחאה נגד הנעשה בגדה המערבית, לרבות אלימות מתנחלים וסיפוח דה־פקטו, ולקרוא לעצירת השינוי בסטטוס־קוו במקומות הקדושים בירושלים. מתוך אותה קנאות לאומית־דתית, במאי 2021 ירו פעילי חמאס טילים לכיוון ירושלים על רקע מצעד הדגלים בעיר העתיקה, במבצע שנקרא "סייף אל־

קודס" (חרב ירושלים). גם הפעם נשמר הקשר למקומות הקדושים בשם שניתן בחמאס למתקפה האלימה: "טופאן אל־אקצא" (שיטפון אל־אקצא).

יכול להיות שחמאס היה יוצא למתקפה הרצחנית שלו — מתקפה פושעת נגד אזרחים בבתיהם, כולל נשים וילדים, נגד נהגים שניסו להימלט ונגד צעירים שיצאו לרקוד — גם אם המצב הפוליטי היה שונה. יכול להיות שחמאס היה מבצע את הפשעים הנוראים הללו גם אם ישראל היתה חותמת איתו על אחת מהצעות ההודנה משנות ה-90; יכול להיות שחמאס היה מבצע את המתקפה הקשה הזו גם אם לא היה מצור, וגם אם ישראל היתה נושאת ונותנת אתו על שחרור גופות החיילים הדר גולדין ואורון שאול; יכול להיות שהוא היה תוקף גם אם סעודיה לא היתה מכריזה שהיא מסכימה לזרוק את הסוגיה הפלסטינית מתחת לגלגלי האוטובוס, כפי שעשו האמירויות, בחריין ומרוקו, וגם אם לא היה קם בישראל גל משיחידתי שמבקש לקדם עליית המונים להר הבית כדי לתקוע אצבע בעין לפלסטינים ולהוכיח "משילות".

אבל בעוד שאת המתקפה הרצחנית נגד אזרחים חפים מפשע, נשים וילדים, אי אפשר לתפוש ואי אפשר להסביר, יש לזכור את המובן מאליו: תנועת חמאס הלכה והקצינה ככל שהתארך המצור על הרצועה; בשנות המצור לא היה שום אופק מדיני לפלסטינים, לא בגדה ולא בעזה, לא לתומכי פתח ולא לתומכי חמאס; בשני העשורים האחרונים קידמה ישראל את מדיניות הבידול בין עזה לגדה, וב-16 שנות מצור המצב בעזה הלך והידרדר, לרבות זה הבריאותי והנפשי. למעשה, ייתכן מאוד שמי שביצעו את מסע הרצח לא פגשו קודם לכן אף ישראלי בחיים שלהם, ורוב הסיכויים שהם שונאים שנאה תהומית את ישראל ואת הישראלים. ייתכן גם שמסע הרצח היה הפעם הראשונה שלהם בישראל. הפעם הראשונה שלהם מחוץ לרצועה.

2.3 מיליון פלסטינים חיים ברצועת עזה. 75% מהם מוגדרים פליטים, 50% מהם מתחת לגיל 18 ויותר מ-8,000 (לפי משרד הבריאות הפלסטיני בעזה), רבים מהם נשים וילדים, כבר נהרגו בהפצצות הישראליות בתגובה למתקפת 7 באוקטובר. בישראל רוצים לנקום בעזתים. לנקום בהם ולנקום בחמאס, משל באמת היה החמאס ארגון עם התחלה וסוף, וכאילו לא נקמנו כבר בחמאס פעם ועוד פעם, וכאילו אין סכסוך פתוח ומדמם ולא גרמנו להם בעבר "לשלם מחיר

כבד" על כל הרוג ישראלי (ב"עופרת יצוקה" נהרגו 13 ישראלים ו-1,300 פלסטינים, ועדיין בחמאס "לא למדו את הלקח").

לפיכך, אם יש הבטחה שצריך להבטיח לאלו בישראל שאיבדו את היקר להם ביותר — בעיקר לתושבי עוטף עזה אבל גם לכל שאר אזרחי המדינה שאיבדו בני משפחה וחברים ועמיתים — הרי היא שלא נמשיך לשפוך עוד בטון אל תוך האדמה ולא נייצר עוד מערכות שירות קרני לייזר בבלונים, אלא נחתור לסטטוס־קוו חדש, יציב ואמיתי ושואף חיים. יש לחתור למצב שבו הפלסטינים בעזה לא רוצים לחפור מנהרה התקפית לקיבוץ סופה, ולא חולמים להפריח בלון תבערה לכיוון שער הנגב. ההבטחה הזו צריכה להיות מוכנות לחשוב מחדש על המדיניות הישראלית המעוותת שננקטה מאז אינתיפאדת אל־אקצא בכלל, וברצועת עזה ב-16 השנים האחרונות בפרט. יש להציע אופק מדיני ותקווה תוך התכוונות אמיתית לפשרה בשלל נושאים עם ההנהגה הפלסטינית ברמאללה, או עם הנהגה ייצוגית אמיתית של העם הפלסטיני, מתוך הבנה שחמאס לא ייעלם.

ישראל תהיה חייבת לרדת מהעץ הגבוה וחסר התוחלת שעליו טיפסה. אם היא תאבת חיים, ולא מוות, היא תהיה חייבת להשתנות ולהחליף דיסקט ביחסה לסוגיה הפלסטינית, וגם בהסברים שהיא תצטרך בעתיד לספק פנימה: ששינוי האסטרטגיה הזה הוא לא כי "ויתרנו" לחמאס, אלא משום שבפעם הראשונה בחרנו בחיים.

ד"ר מנדל הוא חוקר שפה ותרבות ערבית, חבר סגל במחלקה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בן־גוריון בנגב

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

 מלחמת חרבות ברזל חמאס רצועת עזה פלסטינים